

Berend Botje in Lombok

Traditionele Nederlandse liedjes en versjes als bron van inspiratie voor kinderen van allochtone afkomst

Marie van Dijk

Sinds het najaar van 1998 is onder de naam TCULT (Talen en Culturen in het Utrechtse Lombok en Transvaal) een onderzoeksproject gaande waarin linguïsten en volkskundigen zich bezighouden met de vraag in hoeverre de multi-etnische bewoners van Lombok en Transvaal niet alleen naast maar ook met elkaar leven, en, in het verlengde daarvan, in hoeverre het eventuele contact met andere talen en culturen van invloed is op de eigen taal en cultuur.¹ Worden deze onveranderlijk gehandhaafd of zelfs gerevitaliseerd? Past men zich noodgedwongen aan aan de dominante taal en cultuur: de Nederlandse? Ontstaan er mengvormen of vindt er uitwisseling plaats? Verandert de betekenis van datgene wat wordt overgenomen? Zijn er generationele verschillen?²

Om een antwoord te vinden op deze en nog veel meer vragen zijn de onderzoekers van TCULT begonnen met een inventarisatie van de talige en culturele repertoires in de wijk. Voor het culturele aspect wordt, door etnologen van het Meertens Instituut, gekeken naar de vormgeving van het dagelijks leven binnenshuis en buitenshuis, naar de manier van eten, drinken, zich kleden, zich bewegen en fysiek met elkaar omgaan, naar de vormgeving en viering van feesten en naar situaties en circuits waarin verhalen worden verteld en liedjes worden gezongen evenals naar verhaal- en liedrepertoires. Al deze deelonderwerpen worden afzonderlijk getoetst aan de hierboven vermelde vragen, de vragen zelf op de deelonderwerpen toegespitst. Voor elk onderwerp komen daarnaast meer specifieke, secundaire vragen aan de orde. Voor een zing- en zangcultuur, het door mij te exploreren terrein, dient in de eerste plaats te worden nagegaan of er iets van dien aard in Lombok/Transvaal bestaat en zo ja, vervolgens, welke liedjes door welke personen wanneer en in welke taal worden gezongen, welke liedjes of liedgenres in welke circuits populair

1

Voor een projectbeschrijving zie H. Bennis, G. Extra, P. Muysken en J. Nortier (ed.), *TCULT. Blauwdruk van een NWO-onderzoeksprogramma inzake de multiculturele en pluriforme samenleving* (Amsterdam 1998).

2

Voor een nadere belichting van het TCULT-onderzoek alsmede van de wijk Lombok/Transvaal zie H. Dibbits en T. Meder, 'Kasbah in de Kanaalstraat. Beeldvorming in en rond een multi-etnische stadswijk: een verkenning', *Volkskundig Bulletin* 25 (1999) 39-70.

of gangbaar zijn, wie wat van wie overneemt, waar, wanneer en waarom, of overgenomen liedjes 'intact' blijven dan wel veranderingen ondergaan, of leeftijd indicatief is voor afwijzing dan wel voor overname van nieuw repertoire en of bij het laatste assimilatie dwang of -drang misschien een rol speelt.

Het navolgende is een verslag van mijn ervaringen met kinderen in Lombok/Transvaal. Uit hun tamelijk veelzijdige liedrepertoire heb ik voor deze feestbundel voor Ton Dekker een onderdeel, te weten de Nederlandse traditionele kindercanon, gelicht om nader op in te gaan.

Speeltuin Bankaplein

Wie overdag in de Utrechtse wijk Lombok langs de speeltuin op het Bankaplein loopt, zal negen van de tien keer kunnen meegenieten van een aantal uit de nationale hitparade geselecteerde toppers die daar uit de versterkers klinken. *Sex on the beach* van de groep T-Spoon, *Tarzan & Jane* van Toy Box, *Ibiza* en *Boom boom boom boom (I want you in my room)* van de Venga Boys en *Simarik* van Tarkan. Wanneer de band met liedjes wordt afgedraaid, staat op een podium in een hoek van de speeltuin meestal een groepje kinderen, meisjes en jongens, te *street-dancen*. De liedjes worden in clubverband ingestudeerd, maar zo vaak in de speeltuin gedanst en meegezongen dat ook geïnteresseerde niet-clubgenoten de pasjes, sprongen en gebaren kunnen aanleren en mee kunnen dansen, hetzij op, hetzij voor of naast het podium. Niet in het dansen geïnteresseerde kinderen, meestal de kleinsten, zijn vertrouwd met de muziek en onderbreken van tijd tot tijd hun bezigheden om een regel of een refrein mee te zingen. Het meezingen, ook door de oudere kinderen, is veelal beperkt tot een fonetische weergave; de meesten ontgaat de inhoud van de teksten.

De kinderen die de speeltuin bezoeken zijn overwegend van allochtone afkomst. Voor zover er autochtone kinderen komen zijn die bijna altijd in de minderheid. De voertaal tussen speeltuinleiding en kinderen en die tussen de kinderen onderling is Nederlands; naarmate kinderen van bijvoorbeeld Turkse of Marokkaanse afkomst minder vertrouwd zijn met het Nederlands spreken zij onderling ook Turks of Marokkaans Arabisch / Berbers.

Hebben de kinderen die hier spelen en in deze buurt wonen, behalve de toptien, toptwintig of -veertig, nog

◀ Speeltuin Bankplein. Fatima en Manar. Alle foto's bij dit artikel zijn gemaakt door Marie van Dijk.

andere liedjes of versjes op hun repertoire? Misschien is dit niet het ideale terrein om daar achter te komen. Als er niet wordt *ge-streetdanced* zijn ze in de weer met fietsjes, met zand en water, met tafelvoetbal, met bordspelen, met al dan niet georganiseerde handenarbeid, met rolschaatsen of met rondrennen. Het nieuwe, door de kinderen zelf uitgekozen klimfort wordt met name door de jongens benut om 'tikkertje' of 'krijgertje' te spelen. Wie 'hem', de vanger, moet zijn, wordt bepaald door rituele aftelling. Het zijn Nederlandse aftelversjes die daartoe ook door groepjes van kinderen van uitsluitend allochtone herkomst worden gezongen en/of gescandeeerd.

Om erachter te komen wat zij nog meer kennen ga ik, wanneer de gelegenheid zich voordoet, groepjes kinderen interviewen. De reacties zijn verbluffend en verrassend. Verbluffend vanwege het enthousiasme waarmee de kinderen, eenmaal over hun eerste verlegenheid of verbazing heen, liedjes willen zingen. Verrassend vanwege de veelheid van voornamelijk Nederlandstalige liedjes: kleuteren wiegeliedjes, gebaren- en/of klapsliedjes, dansliedjes, kringspelliedjes, kamp- en gezelschapliedjes, Sinterklaasliedjes. Er zijn veel nieuwe liedjes bij, op nieuwe dan wel op oude melodieën, maar evenzoveel of meer oude, 'traditionele' liedjes, waarvan sommige al minstens honderd jaar of langer meegaan. Het onderscheid tussen oud en nieuw is voor de kinderen beperkt tot wat ze al langer en wat ze nog niet zo lang kennen; het valt weg naarmate ze jonger zijn. In het algemeen hebben ze een voorkeur voor het nieuwste, een voorkeur die bij autochtone kinderen gepaard kan gaan aan een zekere minachting voor wat ze

hebben geleerd toen ze jonger waren. Het zijn ook uitsluitend autochtone kinderen die in eerste instantie aankomen met liedjes uit *Liedmachien*, een school-tv-programma dat op de scholen in en rond Lombok bij het muziekonderwijs wordt gebruikt. Ook kinderen van allochtone herkomst kennen deze liedjes, maar als genre hebben ze, uitzonderingen daargelaten, niet hun speciale voorkeur. Afgezien van het *streetdance*- en overig pop-repertoire zijn de meeste door de kinderen gezongen liedjes en versjes op school geleerd; een aantal, met name aftelliedjes, parodie-liedjes en sommige van de vooral bij meisjes zo geliefde klapiedjes circuleren buiten de school om. Voor nagenoeg alle liedjes en versjes geldt dat ze spontaan of na onderling overleg (meestal uitermate kort, een enkel woord was vaak voldoende) door de kinderen worden gezongen.

Oud repertoire

Het traditionele gehalte van dit Lombokse kinderrepertoire is vrij hoog. ABC (de hond gaat mee), ABCDEFG, Alle eendjes zwemmen in het water, Altijd is Kortjakje ziek, Berend Botje, Drie schuintamboers, Een, twee, drie, vier (hoedje van papier), Een, twee, kopje thee, Er zaten zeven kikker-tjes, Groen is gras, Groene zwanen, witte zwanen, Ik ben met mijn Katootje naar de botermarkt geweest, In de maneschijn, In Den Haag daar woont een graaf, In Holland staat een huis, 'k Zag twee beren, Klein klein kleutertje, Mieke hou je vast, Mooi Ietje Fietje, Ozewiezewoze, Papa-gaaitje leef je nog, Rood wit blauw (de koning met zijn vrouw), Slaap, kindje slaap, Twee emmertjes water halen, Vader Jacob, Zagen, zagen, wiedewiedewagen, Zakdoekje leggen en Er zat een aapje op een stokje; het zijn liedjes, versjes en rijmpjes die nagenoeg allemaal werden verzameld en vastgelegd in de latere decennia van de negentiende eeuw.

Tot dan toe was, althans in Nederland, belangstelling voor oude liedjes en liederen beperkt gebleven tot schriftelijk overgeleverde (oudere en oude) liederen. In de jaren vijftig begon de letterkundige Johannes van Vloten (1818-1883) met het verzamelen van oude, mondeling overgeleverde liedjes en versjes uit zijn kindertijd. De eerste druk van deze verzameling, getiteld *Nederlandsche bakeren en kinderrijmen*,³ was binnen een paar weken uitverkocht

³ Leiden [1872], 3000 exemplaren.

en veroorzaakte zoveel reacties in den lande⁴ dat een tweede (herziene en vermeerderde) druk spoedig volgde. Het ging Van Vloten uitsluitend om mondeling overgeleverd materiaal en niet om bijvoorbeeld rijmen 'uit een of ander gedrukten dichtbundel', reden waarom hij uit het hem door anderen toegezonden materiaal het nodige schiftte. Onder de 'van mond tot mond' overgeleverde liedjes en versjes vermoedde hij oude 'kinderdeunen', al gezongen in de Middeleeuwen of misschien zelfs in de Griekse en Romeinse oudheid, zoals naar hij meende dat ook met sommige nog in zijn tijd gespeelde kinderspelen het geval was.⁵

Het idee dat er oude schatten verborgen lagen op een in Nederland nog te ontginnen terrein was ingegeven door de Romantiek. Mogelijk werd van Vloten gestimuleerd door het onderzoek en de publicaties dienaangaande in de landen rondom Nederland, en door een publicatie van Friese volksrijmen, verzameld door Waling Dykstra en T.G. van der Meulen.⁶ Van Vloten kende die literatuur, gezien zijn vergelijkende aantekeningen in de derde druk die daardoor al meer het aanzien van een studie kreeg. Toch zou de belangstelling voor mondeling overgeleverde liederen in Nederland in de hele negentiende eeuw tot het kinderlied/kinderrijm beperkt blijven, al waren er uitzonderingen. Marius A. Brandts Buys (1849-1911), de man die van een aantal liedjes voor de derde druk van Van Vlotens *Baker- en kinderrijmen* de melodieën optekende, publiceerde zelf in 1875 een boekje waarvan titel en inhoud de overgang tussen verleden en toekomst markeerden: *Liedjes van en voor Neêrlands volk. Oud en nieuw*. Naast de destijds gangbare pedagogisch-didactische liedjes voor het volk en een aantal schriftelijk overgeleverde, al dan niet vermeende liederen van het volk, staan er ook liedjes in waarvoor hij zijn oor te luisteren heeft gelegd onder en bij het volk, destijds een grote stap. Het is, wat de negentiende eeuw betreft, bij Marius A. Brandts Buys gebleven.

Terug naar het kinderlied en -rijm. Een vierde druk (1894) van Van Vlotens *Baker- en kinderrijmen* werd bezorgd door de letterkundige H.C. Rogge (1831-1905). Hij werd bij het ordenen en schiften van de in de loop der tijd aan Van Vloten en aan de uitgever (A.W. Sijthoff) toegezonden liedjes en rijmen bijgestaan door de neerlandicus Gerrit Jan Boekenoogen (1868-1930). Het leek erop dat deze de fakkel van Van Vloten zou overnemen. Uit 1893 dateert van hem een opstel in *De Gids*, door A.W. Sijthoff in hetzelfde jaar ook afzonderlijk gedrukt, geti-

4
Zie de lijst van namen in het voorwoord van Van Vloten, gedateerd 12 januari 1872, bij de tweede druk.

5
Voorwoord bij de derde (veel vermeerderde) druk (Leiden 1874) vi-vii.

6
W. Dykstra en T.G. van der Meulen, *In does fol alde snijpsaren, by 'n oar samle fen* (Freantsjer 1856).

teld *Onze rijmen*. Het is een essay-achtige studie over de betekenis en oorsprong van kinderliedjes en -rijmen. Hij heeft, na een oproep in kranten en tijdschriften hem rijmen (en spelen en sprookjes) toe te zenden, dan al een karrevracht daarvan in huis, maar vraagt niettemin om meer, om een 'definitief' Nederlands rijmenboek te kunnen samenstellen en zo, voor het te laat zou zijn, de (volks)rijmen van de ondergang te redden.⁷ Het is er nooit van gekomen; het overvloedige, ook door vele anderen bijeengebrachte materiaal, ligt in het archief van het Meertens Instituut.

Dat wil niet zeggen dat het sinds 1900 met de (oude) rijmpjes, versjes en kinderliedjes in Nederland gedaan was. In het spoor van Van Vloten publiceerde S. Abramsz. (1867-1924) in 1910 *Rijmpjes en versjes uit de oude doos*. Gedurende de hele verdere eeuw, bijna tot de dag van vandaag, is dit boekje, al of niet in combinatie met nieuwere versjes, door Meulenhoff (Amsterdam) herdrukt. Van Vlotens *Baker- en kinderrijmen* uit 1894 werd van 1969 tot en met 1988 door drie verschillende uitgeverijmaatschappijen zeven maal herdrukt. Nauwelijks te overzien zijn de lied- en versjesboeken onder andere titels, waarvan de samenstellers dankbaar gebruik hebben gemaakt van het door Van Vloten en Abramsz. bijeengebrachte materiaal. Een aantal leuke illustraties (en het zijn niet de minsten die hun naam aan dergelijke boekjes hebben verbonden, ik noem hier Jan Sluyters, Jan Wiegman, Rie Cramer en Nellie Bodenheimer) is voldoende om de verkoop te garanderen. In gunstige gevallen worden ook de melodieën in notenschrift weergegeven. Kennelijk is er een constante markt voor dergelijke boekjes.

Dat heeft niet alleen te maken met een al dan niet nostalgische hang naar het vertrouwde verleden. Ook niet alleen met de reden die Eric (29) gaf, drumleraar, parttime huisman, woonachtig in Lombok en met zijn twee kinderen een geregeld bezoeker van de Banka-speeltuinen: 'Je kan op die liedjes zo lekker improviseren; je kunt het zelf invullen.' Bij Eric thuis werd voor de geboorte van zijn eerste zoon naar zijn zeggen nooit gezongen. Inmiddels hebben zijn vrouw en hij een boekje aangeschaft, 'met zwarte knipselstukjes, zoiets van de oude doos'. De liedjes daaruit die hij nog kent van zijn eigen kleuter- en lagereschooltijd zingt hij nu met (of voor) zijn kinderen. De op een driewieler langsfietsende oudste zoon (2) zingt op verzoek van Eric diens eigen versie van *Mooi Ietje*

⁷
G.J. Boekenoogen, *Onze Rijmen*
(Leiden 1893), voorwoord.

Fietje trek je baljurk aan mee, en kent ook In Holland staat een huis, Drie kleine kleutertjes, Er zaten zeven kikkertjes en Sinterklaas Kapoentje.

Dat je op die liedjes zo lekker kunt improviseren staat als een paal boven water, al zijn er om te improviseren niet per se oude liedjes nodig. Maar Eric's verdere verhaal is veelzeggend voor de constante markt voor en vraag naar traditionele kinderliedjes, -rijmpjes en -versjes: hij koopt zo'n boekje om zijn geheugen op te frissen en bij te spijkeren, om dat wat hij toch al kent (en dat wat hij nog leuk en goed genoeg vindt) te kunnen zingen en door te kunnen geven. De gedrukte vorm fungeert dus als stimulerend hulpmiddel.

De constante markt, al of niet in combinatie met een hang naar het vertrouwde, verklaart voor een deel de vele traditionele liedjes en versjes die door de kinderen in Lombok worden gezongen en de traditionele elementen die in de nieuwere liedjes en versjes zijn aan te wijzen. Veel van die liedjes worden hun door de 'juffen' en 'meesters' op school aangeleerd. Anderzijds zijn het de liedjes zelf die zich in de loop der tijd hebben bewezen. Kinderen vinden het nog steeds leuk om ze te zingen; wat niet meer wordt geapprecieerd raakt vanzelf in vergetelheid. Dat de kinderen in Lombok, met name die van allochtone afkomst, niet bepaald dogmatisch met deze liedjes en versjes omgaan en zich er ook door laten inspireren, moge blijken uit de volgende voorbeelden.

Aftel- en andere versjes

- (a) Iene miene mutte
Tien pond grutten
Tien pond kaas
Iene miene mutte
Is de baas
Maar jij mag de baas niet zijn
Want jij bent er veels te klein
Koekje erbij
Weg ben jij
Kikker in de sloot
Jij bent dood!

Suju (6 jaar), Marissa (7) en Fatima (8)

- (b) Iene miene mutte
 Tien pond grutten
 Tien pond kaas
 Iene miene mutte
 Is de baas
 Maar jij mag de baas niet zijn
 Want jij bent nog veels te klein
 Drop drop drop
 Donder jij maar lekker op!

Sahira (6 jaar), Fara (7) en Mahomed (8)

Iene miene mutte behoort tot de canon van traditionele (aftel)versjes. Van Vloten nam het op in de *Nederlandsche baker- en kinderrijmen* (1872). Boekenoogen verzamelde in 1893/1894 zo'n honderd varianten en het archief van het Meertens Instituut bevat daarenboven nog eens ongeveer tweehonderd varianten uit andere collecties,⁸ voornamelijk daterend van de eerste decennia van deze eeuw. Als aftelversje met telkens ongeveer gelijklopende beginregel is het bekend in West-Europa en de Verenigde Staten; de oorsprong wordt vermoed in de wijze waarop in sommige streken van Engeland en Schotland de herders hun schapen telden.⁹ Nieuw in de Lombokse versies zijn de regels 'Maar jij mag de baas niet zijn / Want jij bent er (nog) veels te klein' en wat daarop volgt. In de eerste versie ('Koekje erbij / Weg ben jij' en 'Kikker in de sloot / Jij bent dood') zijn dat adapties uit andere aftelversjes. 'Weg ben jij' en 'Jij bent dood' zijn gangbaar om aan te duiden wie hem niet of soms juist wél is. Een traditionele berijming op 'Weg ben jij' of 'Af ben jij' is onder (veel) meer: 'Een klontje erbij'. Het klontje is hier in een koekje veranderd. 'Kikker in de sloot' als berijming op 'Jij bent dood' kan zijn ontstaan door analogie met de traditionele zeven *kikkertjes* die *halfdood* gevroren in een boerensloot zaten. Echt nieuw zijn in de tweede versie de laatste regels ('Drop drop drop / Donder jij maar lekker op') om aan te geven dat iemand 'af' is.

Van beide versies worden de eerste twee regels gezongen op de zogenoemde kinderterts; vanaf de derde regel wordt de tekst gescandeerd. Versie (a) werd door meerdere groepjes kinderen gezongen/opgezegd.

Bij het klimfort in de speeltuin op het Bankaplein hoorde ik twee nieuwe aftelversjes 'in oude trant'. Van beide werden evenals bij *Iene miene mutte* de eerste twee regels gezongen en het vervolg gescandeerd. Bij het eerste moet

8

Onder meer van Nienke van Hichtum en Anne de Vries.

9

H. Bett, *Nursery rhymes and tales* (Londen 1924) 57 e.v.; J. Baucomont, e.a., *Les comptines de langue française* (Parijs 1961) 126 e.v.

de aangewezenen een getal zeggen. De afteller telt verder rond tot het genoemde getal; degene die daarbij wordt aangewezen moet hem zijn.

(1) Onder een hutje

Lag een putje

Hoeveel kuilen had dat putje dan?

Groepje jongens, ca. 6-7 jaar; afteller: Ali

(2) In de toren

Is geboren

Piet of Nel

Wie kies jij dan wel?

Piet!

Dan ben jij hem lekker niet.

Nel!

Dan ben jij hem lekker wel.

Groepje jongens, ca. 8-10 jaar; afteller: Mahomed

De kinderen nemen bijna elke gelegenheid te baat om te improviseren of zelf verzonnen dan wel van anderen overgenomen alternatieven te laten horen. Eveneens 'in oude trant' zijn de volgende versjes:

Ali Bombalie

Ging op zijn falie

Met zijn kanarie

En kwam terug in februari

Ali (9)

en

De maan, de maan is rond

Twee ogen, een neus en mond

Deze vinger steek ik in je kont¹⁰

Abdel (8)

Buiten beschouwing laat ik hier verder oude liedjes en versjes die onveranderd worden gezongen of opgezegd, als improvisaties of als variaties op nieuwere en nieuwe liedjes. Op liedjes uit de *Baker- en Kinderrijmen* (1872) hoorde ik nog de volgende variaties:

10

Vergelijk bijvoorbeeld Van Vloten (1872):

De koe is bont

En de melk is gezond

Die loopt in kindjens mond.

A, B, C,
De hond gaat mee
Met de muis
In het fornuis
Marissa (7)

op de wijs van Sinterklaas Kapoentje:

Sinterklaas is jarig
Hang hem aan de muur
Trek hem aan zijn ballen
Dán is het twalef uur
Fouad (7)

en

Sinte Maarten, mik-mak
Je moeder kijkt naar Tik-Tak¹¹
Je vader kijkt naar Sesamstraat
Dat is wel een snoepje waard
Manus (5)

op Slaap, kindje, slaap:

Slaap kleine Aad
Daar buiten loopt een paard
Een paard met witte voetjes
Dat eet zijn hooi zo zoetjes
Slaap kleine Aad

Souad (7): 'Aad, is een jongen-naam. Ik heb dat zelf verzonnen.'

Levenstrap

In gezelschap van Jany (12) en Cindy (7) begint Tamara (10) aan wat een uitgebreide levenstrap, een indeling in levensfasen, zal blijken te zijn. Bij mijn weten komt de levenstrap in de (Nederlandse) mondelinge cultuur nauwelijks voor. Wie dat wil kan een levenstrap onderkennen in het aftellen in tientallen, van tien tot en met honderd. Voor het overige herinner ik mij één versje dat in de jaren vijftig in poesiealbums circuleerde:

10 dat zijn je kinderjaren
20 ga je aan het sparen

11
Vlaams kleuterprogramma (BRTN).

Van links naar rechts en van boven naar beneden: Yeter, Samanta, Souad, Chaima en Priscilla.

30 moet je zijn getrouwd
 40 ben je daarvoor te oud
 50 ga je aan het zakken
 60 krijg je ongemakken
 70 daalt je leven af
 80 ga je naar het graf
 90 kun je ook nog leven
 100 zij(n) door God gegeven

De indeling in tientallen is afkomstig uit de iconografie. De eerste afbeeldingen van het zodanig ingedeelde motief dateren uit de zestiende eeuw.¹² In latere eeuwen kon het letterlijk *populair* worden omdat afbeeldingen op steeds goedkoper papier (centsprenten) konden worden gedrukt.¹³ In de literatuur komt het als motief al veel langer en qua indeling en lengte van de levensfasen minder gefixeerd voor, analoog aan het eveneens oudere *levensrad*, de voorloper van de *levenstrap*.¹⁴ De *levenstrap* van Tamara is eveneens gebaseerd op tientallen, maar de eerste twee daarvan zijn ruimschoots onderverdeeld en uitgesplitst. De invulling van het raamwerk is onmiskenbaar van haarzelf en ter plekke geïmproviseerd. Soms gebruikt ze stoplappen, soms herhaalt ze zichzelf.

Als je één bent mag je de fles
 Als je twee bent mag je de tiet
 Als je drie bent dan mag je al snoepen
 Als je vier bent mag je al dat snoep eten
 Als je vijf bent mag je al naar de crèche
 Als je zes bent zit je al in groep drie

¹²
 Zie K. Hazelzet, 'De levenstrap als les voor jong en oud', *Jeugd en samenleving* 19 (1989) 609-736.

¹³
 Zie ook het lemma *Trap des Levens* in K. ter Laan, *Groninger Volksleven*, deel II (Groningen 1961).

¹⁴
 Zie T. Meder, 'Het leven in twaalf maanden. Een sproke van Willem van Hildegaersberch', *Literatuur. Tijdschrift over Nederlandse letterkunde* 7 (1990) 22-28, en N.-A. Bringéus, 'Pictures of the life-cycle', *Ethnologia Scandinavica* (1988) 5-33.

Als je zeven bent ... dan zit je in groep vier
 En als je acht bent kun je al goed schrijven
 En als je negen bent ... dan krijg je verkering
 En als je tien bent dan krijg je een horloge van je moeder
 En als je elf bent ... dan mag je al zoenen
 En als je twaalf bent dan zul je wat beleven
 Als je dertien bent dan mag je nog niet roken
 Als je veertien bent mag je ... mag je naar een nog hogere school, ga je al naar de tweede klas misschien
 Als je vijftien bent mag je al roken
 Als je zestien bent ... dan mag je met je vrienden op vakantie
 Als je zeventien bent mag je al op een scooter rijden
 Als je achttien bent, op een motor
 Als je negentien bent danne ... dan mag je werken
 Als je twintig bent mag je zwanger worden
 Als je eenentwintig bent dan mag je, o ja, dan mag je al de grote berg beklimmen
 ('Ik sla wel een paar jaar over soms')
 En als je achtentwintig bent, ja, dan heb je al een baby
 Als je dertig bent (Cindy: 'Ga je al uit'. Tamara:) ben je al uit geweest
 Als je veertig bent, dan wordt je opa of oma
 Als je vijftig bent beginnen de rimpels al een beetje
 Als je zestig bent ... dan kan je met je kleinzoon of -dochter naar de speeltuin
 Als je zeventig bent dan heb je rimpels
 Als je tachtig bent, nou ja ... dan huil je niet meer zoveel
 Als je negentig bent ... zul je nog wat beleven
 En als je honderd bent ga je dood (Jany: 'Lig je in het graf')
 En als je een engel bent mag je alles zien wat je maar wilt.

De levenstrap (levensverwachting?) van Tamara staat, wat de kinder- en tienertijd betreft, voornamelijk in het teken van al of nog niet 'mogen' ('mag je'). Ze houdt het algemeen: zowel vrouwen (zwanger worden) als mannen (opa worden) kunnen zich erin herkennen. Het is ook een algemeen, gewoon leven dat ze schetst, een leven waarin weinig opzienbarends gebeurt. Het meest spectaculaire is het 'beklimmen van de grote berg', mogelijk een metafoor voor het 'echte leven' dat in dit geval op eenentwintig-

jarige leeftijd zou beginnen. Echt leuk wordt het daarna niet meer; plezierige dingen als verkering krijgen, zoenen, roken, met je vrienden op vakantie gaan, scooter en motor rijden zijn in haar visie gekoppeld aan de jaren vóór het eenentwintigste. De 'gang naar het graf', normaliter ingezet bij vijftig, begint voor haar zo niet al bij dertig ('ben je al ... geweest') dan toch bij veertig. Niettemin is die gang niet definitief; ook na de dood valt er nog plezier te beleven.

Alsof de duivel ermee speelde hoorde ik, een week na deze opname, een klapliedje, gezongen en geklapt door drie meisjes (van wie een van autochtone, twee van allochtone afkomst) van de Linnaeussschool in Amsterdam, een liedje waarin eveneens een levenstrap, inclusief een soort leven na de dood, is te herkennen:

Toen ik ba - by was, ba - by was ba - by was

Toen ik ba - by was toen deed ik zo:

Een aan die kant, en een aan die kant

Een aan die kant en toen was ik klaar.

Transcriptie: Marie van Dijk. Muziekkalligrafie: Maarten van der Peet.

Toen ik baby was, baby was, baby was

Toen ik baby was toen deed ik zo:

[Refrein:]

Een aan die kant, en een aan die kant

Een aan die kant en toen was ik klaar.

Toen ik peuter was (enz.)

Toen ik vijftien was (enz.)

Toen ik achttien was (enz.)

Toen ik moeder was (enz.)

Toen ik oma was (enz.)

Toen ik dood was (enz.)

Toen ik een spookje was (enz.)

Boem!

Hanna (7), Victoria (8) en Miriam (9)

◀
Nadya en Soumya.

De eerste twee regels van elk couplet worden geklapt; bij het refrein (Een aan die kant enz.) worden telkens andere gebaren gemaakt, bijvoorbeeld duimzuigen, neuspeuteren, onder de oksels krabben, rechter wijsvinger boren in het gaatje gevormd door gekromde linker duim en wijsvinger, kindje wiegen. Het refrein van het voorlaatste couplet wordt vertraagd en heel zacht gezongen; het laatste couplet gaat snel en hard; aan het eind wordt de partner quasi een stomp toegediend.

(Meer) klapliedjes

De naam is al enige malen gevallen. De meisjes in Lombok zie je niet op straat knikkeren, hinkelen of touwtje springen; je ziet ze helemaal geen spelletjes op straat spelen. Des te ferventer doen ze (door hen zo genoemde) klapspelletjes. Daarbij worden liedjes gezongen in het Berbers of het Marokkaans Arabisch door Marokkaanse en in het Turks door Turkse meisjes,¹⁵ en door alle meisjes, ongeacht de herkomst, in het Engels,¹⁶ in het Nederlands, in combinaties van Engels en Nederlands, in onzintaal of in tot klanken beperkte non-taal. Er zijn ook kleinere jongens, jongens van zo'n vijf, zes jaar, die klapliedjes kunnen (mee)zingen, maar het klappen zelf blijft een meisjes-aangelegenheid. De klapbewegingen, soms gecombineerd met andere gebaren, variëren per liedje en getuigen niet zelden van grote vindingrijkheid. Er kan frontaal worden geklapt (twee partners tegenover elkaar), maar ook zijdelings, hetgeen klapspelletjes met twee of meer partners

¹⁵
Turkse en Marokkaanse meisjes die met elkaar omgaan en samen klapspelletjes doen, zingen elkaars (Turkse, Berberse of Arabische) liedjes soms fonetisch mee, met of zonder enig begrip van de inhoud. Dat komt overigens ook voor bij meisjes die in hun eigen taal van herkomst zingen.

¹⁶
De liedjes in het Engels worden door de meeste kinderen niet of nauwelijks begrepen, wat voor hen overigens geen reden is om ze niet aantrekkelijk en interessant te vinden. Behalve voor de van huis uit Engelstalige kinderen, en dat zijn er hier niet veel, heeft het Engels in deze context uiteraard het voordeel dat verschillen in taalgebruik van herkomst en in taalvaardigheid inzake de dominante (spreek)taal worden geneutraliseerd.

(en nog ingewikkelder combinaties van klapbewegingen) mogelijk maakt.

Een traditioneel en door kinderen nog steeds, ook in Lombok, graag gezongen klapliedje is *Papagaaitje leef je nog*. Het refrein daarvan, *Ia dea (poef!)*, is te herkennen in het eveneens geklapt

Er is een vrouw ver - moord Ach - ter het gor - dij - nen - koord
Ik heb het zelf ge - zien [enz.] Mijn naam is
I - a De - a Dik - ke dik - ke The - a Poef!

Transcriptie: Marie van Dijk. Muziekkalligrafie: Maarten van der Peet.

Er is een vrouw vermoord
Achter het gordijnenkoord¹⁷
Ik heb het zelf gezien
Het was op nummer tien
Het bloed liep langs de trap
Het leek tomatensap
Ik nam er een likje van
Ik werd er misselijk van
Ik bel de politie op
Ik zeg mijn naam hardop
Mijn naam is Ia Dea
Dikke dikke Thea
Poef!

Sündüs (8), Souad (7) en Yeter (9)

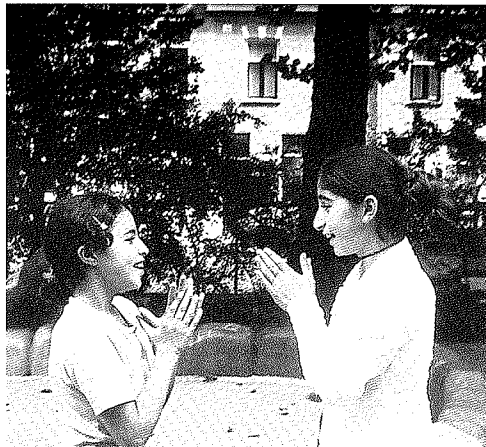
Het *ABC* (en de overige letters van het alfabet), gezongen op de melodie van *Kortjakje*,¹⁸ wordt tegenwoordig ook geklapt. Het inspireerde Jany (12) tot het klapliedje dat ze leerde aan Cindy (7) en Tamara (10):

Poessie A, A, A
Poessie B, B, B
Poessie A, poessie B,
Poessie A, B, C.

Het *ABC* vormt eveneens het uitgangspunt van een klapliedje dat voor het overige niets meer met het alfabet te

¹⁷
Contaminatie van *Achter het gordijn* en *Met een gordijnenkoord*.

¹⁸
Zowel *ABCDEF* als *Altijd is Kortjakje* ziek in *Liedjes van en voor Neêrlands volk* (Leiden 1875).

maken heeft. Het wordt vaak en graag gezongen (en geklapt), mogelijk omdat de tekst een combinatie is van onzintekst, van (niet te veel en daarom nog te overzien) Engels en van Nederlands. De Nederlandse tekst is bovendien enigszins uitdagend en wordt op luide toon gescandeerd, evenals de eerste regel, steevast uitgesproken als Ie-bie-cie: ABC op z'n Engels waarbij de A is aangepast aan de uitspraak van de B en de C. Op het (gezongen) Engelse gedeelte, afkomstig uit een oudere disco-hit, worden niet-alledaagse, bijna sierlijke klapbewegingen gemaakt: de hier gegeven versie met het kenmerkende slotgedeelte, in Lombok standaard en bij nagenoeg alle meisjes bekend, kan als lokale variant worden aangemerkt. In Amsterdam wordt er vooraf in het Engels tot vier geteld en blijft het liedje beperkt tot de ene Engelse regel, ad infinitum gezongen en geklapt.

▲
Souad en Yeter.

Ie - bie - cie That's the way a - ha a - ha I like it

A - ha a - ha Mmmm, a - ha a - ha Ik - ke ik - ke ik - ke

De rest mag stik - ke Be - hal - ve ik - ke!

Transcriptie: Marie van Dijk. Muziekalligrafie: Maarten van der Peet.

Ie-bie-cie
 That's the way aha aha I like it
 Aha aha,
 That's the way aha aha I like it
 Aha aha,
 Mmmm, aha aha
 Mmmm, aha aha
 Ikke ikke ikke
 De rest mag stikke
 Behalve ikke!

Merwe (7), Tuba (8) en Betuul (9)

19
 In: D. Kes, J. Pollmann en P. Tiggers,
Kinderzang en kinderspel 1 (Haarlem
 1947, 1958⁷).

20
 Van Vloten, *Nederlandsche baker- en
 kinderrijmen*.

Echte favorieten, althans deze zomer, waren *Mijn vader is een buschauffeur* en *Charley Chappelin* [sic] *ging naar de disco*. Het eerste, *Mijn vader is een buschauffeur*, heeft dezelfde strofevorm als en wordt onder meer gezongen op de melodie van het al oudere klapliedje *Ik ben geboren in Friesland*.¹⁹ In beide liedjes worden diverse familieleden achtereenvolgens bezongen: vader, moeder, broer(s), zus(ters), ooms, tantes en/of grootouders.

Het liedje over Charley Chaplin wordt aanvankelijk gezongen op de melodie van *Groene zwanen witte zwanen*.²⁰ In de verdere (gesproken) tekst wordt een zekere spanning opgebouwd die pas in de laatste regel, of liever: in het laatste woord, wordt opgelost. In *Groene zwanen* gebeurt iets dergelijks: de eerste lettergreep van het laatste woord wordt aangehouden terwijl een willekeurig aantal deelnemers onder een poortje van opgeheven armen doorloopt. Elk van hen kan in het poortje worden 'gevangen', maar niemand weet of hij het deze keer zal zijn. De span-

Chaima en Priscilla.

ning wordt opgeheven wanneer, met de laatste lettergreep,
iemand wordt gevangen.

Charley Chappelin ging naar de disco
Leerde de meisjes dansen
De Engelse en de Franse
De eerste was de Cha-cha-cha
De tweede was de Hoelala
De derde was de Kapitein
De vierde was de Maneschijn
De vijfde was de Rok omhoog
De zesde was de Pijl en boog
De zevende was de Slangendans
De achtste was de Bloemenkrans
De negende die vertel ik niet
En de tiende was de Split.

Groene zwanen, witte zwanen [...]
Engeland is gesloten
De sleutel is gebroken
En is er dan geen smid in 't land
[Die de sleutel maken kan]

[Lang(s) dore(n), lang(s) dore(n)
Van achteren en van vo.....ren]

Charley Chappelin hoorde en zag ik vier maal, in telkens
van elkaar afwijkende versies. Een andere versie van de
laatste twee regels was bijvoorbeeld:

De negende was de Split
En de tiende dat was dit.

Bij elke regel wordt geklapt en (vanaf de vierde) een voor
de genoemde dans kenmerkend gebaar, pasje of sprong-
tje gemaakt. Waar de drie eerste groepjes meisjes geen
weet van hadden, maar wat ik uit de tekst vermoedde,
vertelde Betuul (9 jaar) uit het vierde groepje: 'Bij "dit" in
de laatste regel hoort een gebaar.' Betuul wilde het niet
maken, wel beschrijven: 'De middelvinger opsteken'.

'k Zag twee beren en Berend Botje

Een van de meest populaire liedjes onder de jongere kin-
deren in Lombok, jongens zowel als meisjes, is '*k Zag twee
beren broodjes smeren*'. Een liedje bij uitstek om 'zelf in te
vullen'. De eerste gedrukte versie van dit lied is (met een
melodie, anders dan de huidige) te vinden in Brandts Buys'
Liedjes van en voor Neêrlands volk (1875),²¹ zonder enige
aanduiding over de herkomst, zoals bij de meeste andere
liedjes in deze bundel wel het geval is. De tekst is, verge-
leken met de huidige, enigszins 'gemaakt':

²¹
Liedjes van en voor Neêrlands volk. Oud
en nieuw verzameld door M. A.
Brandts Buys (Leiden 1875).

Yeter en Chaima.

- (1) 'k Zag twee apen een pannetje schrapen
 Jongen wat deed me dat wonder
 Wonder, deed het me meer dan wonder
 Dat die apen zo schrapen konden.
 I, bommezie, a bommeza,
 We zaten erbij en keken erna.

Het zijn in dit lied telkens dieren die iets doen wat alleen mensen kunnen, vandaar de verwondering. In de eropvolgende strofen zijn het twee vlooiën die een mutsje plooiën, twee koeien die een schuitje roeien, twee beren die het A-B-boek leren, twee kraaien die een zakdoek naaien en twee vliegen die een kindje wiegen. De variant *'k Zag twee beren broodjes smeren* draagt al duidelijke sporen uit de zangpraktijk. De tekst is vereenvoudigd en heeft daardoor aan zeggingskracht gewonnen. Deze variant werd, mét de heden ten dage nog gezongen melodie, toegestuurd aan Boekenoogen. Hij gaf het liedje door aan de redacteuren van het in 1896 uit te geven *Nederlandsch volksliederenboek*²² waarin het werd opgenomen met de aantekening 'Ad libitum laat men alle dieren in dit vers optreden'. Als voorbeelden daartoe werden onder meer gegeven twee spreuwen die schuiten breeuwen en twee muizen die touw uitpluizen. Van deze bezigheden hebben kinderen van tegenwoordig geen weet meer. In Lombok wordt behalve over de ook elders bekende slangen die de was (of kleren) ophangen gezongen over bijen die auto rijden en spinnen die slootje springen, nog steeds, in de trant van het liedje, over dieren die iets doen wat alleen mensen kunnen. Op de rand van dierlijk of menselijk liggen bijen die samen

22

Nederlandsch volksliederenboek.
 134 liederen voor zang en klavier.
 Samengesteld door Daniël de Lange,
 Jhr. Mr. J.C.M. van Riemsdijk,
 Dr. G. Kalff (Amsterdam 1896).
 In 1913 verscheen een tweede bundel.
 De eerste zowel als de tweede zijn vele malen herdrukt.

vrijen, schapen die samen slapen en mussen die samen kussen. Realistisch en daarom niet meer verwonderlijk zijn geiten die elkaar bijten en koeien die samen loeien. De vooral onder jongens meest geliefde en telkens opnieuw tot grote hilariteit stemmende variant gaat niet meer over dieren maar over heksen die samen seksen. Alle kinderen kennen deze variant, maar sommige meisjes zingen toch liever over heksen die samen kletsen, ook al rijmt dat niet echt.

Minstens zo geliefd als 'k Zag twee beren is Berend Botje, met name onder de jongens. Niet zelden worden de twee liedjes na elkaar genoemd en/of gezongen. De associatie ligt voor de hand: niet alleen hebben beide liedjes het woord *beren* in de eerste regel, ze hebben ook hetzelfde (polka)ritme en een overeenkomende versvorm. *Berend Botje* bestaat uit twee coupletten die tot aan de jaren vijftig van deze eeuw elk als afzonderlijk liedje of versje hebben gecirculeerd. De tekst van het eerste couplet verscheen voor het eerst in druk in de *Rijmpjes en versjes uit de oude doos*²³ (1910) en twintig jaar later, met de huidige melodie, in *Oude en nieuwe Groninger liederen*,²⁴ daar met de toevoeging 'Knieliedje, ook bij het touwtjespringen gezongen'. Het huidige tweede couplet

Een, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven,
 Waar is Berend Botje gebleven?
 Hij is niet hier, hij is niet daar
 Hij is naar Amerika

is, zonder de naam van Berend Botje, in de meeste Nederlandse provincies ook bekend geweest als aftelversje.²⁵ De tweede regel, 'Waar is [...] gebleven', werd ingevuld met 'onze Jan', 'onze Piet', 'mijn zuster Marie', 'Jan met de kat', 'Jan met zijn meisje', 'Jan met de meid' en wat dies meer zij. Op de melodie werd in het begin van deze eeuw in Friesland de polka gedanst, en op Terschelling zong men destijds:

Flip die vleugelt driemaal op een nacht
 De baas kwam thuis en die had hem niet verwacht
 Is hij dan niet hier, is hij dan niet daar
 Is hij dan soms naar Amerika?²⁶

In West-Friesland was het liedje bekend als een officiële, gestileerde dans, met voorgeschreven passen, onder de

23

Rijmpjes en versjes uit de oude doos
 verzameld door S. Abramsz.
 (Amsterdam 1910).

24

P. Groen en G.R. Jager, *Oude en nieuwe Groninger liederen* 1 (Delft 1930).

25

Inzendingen collecties Boekenooien
 (1894) en Anne de Vries (1931)
 (archief Meertens Instituut).

26

J. Kunst, *Terschellinger Volksleven*
 (Uithuizen 1915, ook 's-Gravenhage
 1937² en 1951³).

titel Slaapmuts of Zevenpas. De tekst luidde:

Een, twee, drie, vier vijf, zes, zeven
Waar is de meid met de kinderen gebleven?
Is ze dan niet hier, is ze dan niet daar,
Dan is ze wel in Amerika.²⁷

In Lombok wordt het tweede couplet van *Berend Botje* door de kinderen steevast afgerond met het liedje

Amerika, Amerika,
Drie maal in de rondte van je hopsasa.²⁸

Op de melodie van *Berend Botje* probeert Sahira (6) een eigen tekst:

Sinterklaasje ging uit varen
Met zijn schoentjes naar Zuid-Laren
En d'r komt te zeggen zou
Naar een dikke zoen van jou.

Enige logica ontbreekt, maar het rijmt wel en Sahira is pas zes. Ingenieus is een aanvulling op *Berend Botje*, niet ter plekke verzonnen maar weloverwogen al eerder gemaakt, van Mahomed (8). Na het tweede couplet van *Berend Botje*, op een nieuwe, zelf bedachte melodie die naadloos overgaat in die van *Amerika, Amerika*, zingt hij:

2. Een twee drie vier vijf zes zeven, Waar is Be-rend Bot-je ge-ble-ven?
Hij is niet hier, hij is niet daar Hij is naar A-me-ri-ka
Wat doet-ie in A-me-ri-ka? Hij speelt op zijn har-mo-ni-ca
Hij speelt van dit, hij speelt van dat, Ja, hij speelt van al-les wat
A-me-ri-ka, A-me-rik-ka, Drie maal in de rond-te van je hop-sa-sa.

Transcriptie: Marie van Dijk. Muziekalligrafie: Maarten van der Peet.

²⁷
Tekst, melodie en beschrijving van de (kring)dans in: B. Veurman en D. Bax, *Liederen en dansen uit West-Friesland* ('s-Gravenhage 1944).

²⁸
Tekst en melodie voor het eerst in *Kindersang en kinderspel* [verzameld door] Dien Kes, Jop Pollmann, Piet Tiggers. Deel 1. (Heemstede 1947).

Wat doet-ie in Amerika?
Hij speelt op zijn harmonica
Hij speelt van dit, hij speelt van dat,
Ja, hij speelt van alles wat
Amerika, Amerika,
Drie maal in de rondte van je hopsasa.

Op de school van Mahomed is zijn versie, sinds hij deze daar heeft geïntroduceerd, door de andere kinderen enthousiast overgenomen.

Besluit

Onder de soorten liedjes die de kinderen in Lombok kennen en bij gelegenheid zingen is het (Nederlandse) traditionele kinderrepertoire rijkelijk vertegenwoordigd. Uit dat genre heb ik hier een selectie gegeven waaruit blijkt dat daartoe te rekenen liedjes en versjes ofwel in de een of andere vorm voortleven ofwel springlevend zijn. Het is een selectie uit het in Lombok vastgelegde materiaal die met meer en andere voorbeelden kan worden aangevuld. Ik kan niet overzien of de Lombokse kinderliedrepertoires veel verschillen van bijvoorbeeld die in Haarlem of Deventer, of zelfs van die in andere Utrechtse wijken. Ik heb geen ijkpunt; vergelijkbare onderzoeken of studies op dit terrein ontbreken. Het zou handig zijn wanneer er in Lombok voor alle kinderen één lagere school was met één leerkracht voor het zangonderwijs. Maar er zijn, afgezien van de scholen buiten de wijk waar veel autochtone kinderen uit Lombok heengaan, in Lombok en directe omgeving minstens vijf scholen voor basisonderwijs met voor elke groep een aparte juf of meester die, wat muziek en zang betreft, de nodige vrijheid heeft om in de klas met de kinderen te doen wat haar of hem goeddunkt. Dat kan variëren van laten dansen of *playbacken* op door de kinderen zelf (op cassetteband of cd) meegebrachte muziek, het aanleren van nieuwe dansjes, nieuwe, meer op de leeftijd toegesneden liedjes zoals die uit het tv-programma *Liedmachien*, en het instuderen van musicals. In de hogere groepen is er voor traditionele liedjes weinig ruimte; voor de laagste en lagere groepen vormen ze (afhankelijk van de leerkracht) misschien niet een groot, wel een vast onderdeel van het lespakket. Als talige vorm van cultuur liggen ze in het verlengde van de Nederlandse taal die de

kinderen zich op school eigen moeten maken.

Dit alles geldt het door de kinderen op school geleerde repertoire dat ze in een publiek of semi-publiek domein, de speeltuin, aan mij, een autochtone, volwassen, vrouwelijke interviewer, presenteren. Tegelijkertijd presenteren ze van anderen of van elkaar overgenomen buitenschools repertoire, overigens niet altijd nauwkeurig van het schoolse te scheiden, zoals klappiedjes en aftelversjes. Is het school-repertoire gericht op assimilatie aan de Nederlandse cultuur en min of meer verplicht aangeleerd (assimilatie-dwang), het buitenschoolse wordt overgenomen om erbij te kunnen horen en mee te kunnen doen (assimilatie-drang). De taal van het buitenschoolse repertoire is eveneens (voornamelijk) Nederlands, omdat Nederlands hun communicatietaal is. Etniciteit blijkt op deze leeftijd, bij deze generatie, ten opzichte van dit Nederlandse repertoire geen rol te spelen; eventuele veranderingen daarin zijn niet aan etnische herkomst, wel aan de creativiteit van de kinderen toe te schrijven. Etniciteit speelt wél een rol wanneer kinderen van allochtone herkomst zich als zodanig presenteren door voor mij (al of niet naast Nederlandse liedjes) liedjes in hun taal van herkomst te zingen. Dit komt geregeld voor, zowel wanneer ze als groepje 'onder elkaar' als wanneer ze alleen zijn. De redenen om 'eigen' repertoire in te zetten kunnen uiteenlopen. In sommige gevallen heb ik de indruk dat de kinderen mij willen overdoen: zij weten wat ze zingen (en dat kunnen ook minder oirbare teksten zijn) en ze weten ook dat ik er weinig of niets van begrijp. In andere gevallen wordt eigen repertoire ingezet om mee te delen, om te laten zien wat ze kunnen. In de laatste situatie zijn de kinderen ook eerder bereid om uitleg te geven bij een lied en om het eventueel te vertalen, voorzover ze daartoe in staat zijn. Of het 'eigen' repertoire van kinderen van allochtone herkomst beïnvloed is door het contact met van huis uit anderstalige kinderen zal van geval tot geval nog moeten worden bezien; in de tot nu toe opgenomen Marokkaans Arabische, Berberse en Turkse liedjes is in ieder geval van het Nederlands niets te bespeuren. In het Sranan Tongo uiteraard wel, maar dat is van een andere orde. In de incidentele gevallen waarin ik kinderen heb zien en horen meezingen in een hun niet eigen (en tevens niet-Nederlandse) taal bleef het meezingen beperkt tot een fonetische weergave; het ging hierbij overigens telkens om klappiedjes, waarbij het klapspel op z'n minst van evenveel belang is als de

tekst. Niettemin: beklijven zullen de fonetisch meegezongen liedjes alleen wanneer de meezingers enig besef krijgen van wat ze zingen, van wat de taal die zij meezingen inhoudt.

Dat kinderen van allochtone herkomst ook buiten de school plezier beleven aan traditionele Nederlandse liedjes en versjes en zich er zelfs door laten inspireren zegt iets, zo niet veel, over hun integratie in de dominante Nederlandse cultuur, althans op dit gebied. Het plezier, de creativiteit en de inventiviteit van alle kinderen, ongeacht de etniciteit, verklaren waarom dit oude repertoire zo lang standhoudt: voor kinderen is het altijd nieuw.

Summary

'Berend Botje' in Lombok

Traditional Dutch songs and verses as a source of inspiration for non-Dutch children

The musical repertoire of children in the multi-ethnic Lombok district in Utrecht comprises a substantial number of traditional Dutch children's songs and verses. Since this anonymous repertoire was first charted, collected and published in the last decades of the nineteenth century, there has been a steady demand for what everyone knew and still knows as 'those songs'. This article traces how and why this repertoire has been preserved and is still appreciated. Several examples are given of old songs and verses that have been changed through creative use and of newer ones – characterised by traditional elements – that were recorded from the mouths of immigrant children in the Lombok district.